

לפי"ז יצא שיכולים לחלק לשיטת רש"י שאם חסר אחת מהסמנים המפורשים בתורה יש עליו רק חיוב של ביאה ריקנית ולא החיוב של הקטרת קטורת חסרה מפני שאין על זה שם קטורת. אבל אם חסר רק מהשבע סימנים אחרים יש גם חיוב של הקטרת קטורת חסרה מפני שיש ע"ז שם קטורת רק דהוי חסירה ודוק. ובלשון הירושלמי משמע מפורש שם כיומא שלא כתוב חסר אחת "מכל" סימניה, אלא כתוב, אפילו לפי הגירסא שלנו חסר אחת "מסמניה" משמע לא מכל הסמנים, ואם נגרוס "מכל סימניה" הפירוש דאינו מחויב רק מטעם ביאה ריקנית ולא מטעם הקטרת קטורת חסירה מפני שאין על זה שם קטורת וזה ברור.

ידיעות מחלקות

כתב הרמב"ם פרק ו' משגגות הל' ט': האוכל כזית חלב וכזית חלב בהעלם אחת ונודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על ה', מביא שתי אשמות שהידיעות מחלקות, ואעפ"י שעדיין לא הפריש קרבן, אבל אם נודע לו על שניהם כאחת מביא חטאת אחת עכ"ל. והוא פלוגתא בגמ' שבת דף ע"א אם ידיעות מחלקות ר"י ור"ל ופסק כר' יוחנן, ובהל' י"א כתב: אבל שני זיתי חלב בהעלם אחד ונודע לו על אחת מהן וחזר ואכל כזית אחר בהעלמו של שני והביא חטאת על הראשון, ראשון ושני מתכפרין אבל שלישי, לא נתכפר אלא כשיוודע לו עליו יביא חטאת אחרת. הביא חטאת על השלישי. שלישי ושני מתכפרין ששניהם בהעלם אחד וראשון לא נתכפר בחטאת זו. הביא חטאת על האמצעי, שלשתן מתכפרין מפני שהראשון והשלישי בהעלמו של אמצעי, וכשיוודע לו על הראשון ועל השלישי א"צ להביא חטאת אחרת עכ"ל. ובכסף משנה מביא בשם הריטב"א דדברי רבינו סתרי אהודי דכיון שפסק דידיעות מחלקות איך כתב כאן דאכל שתי זית חלב בהעלם אחד ונודע לו אחד מהם וחזר ואכל כזית אחר בהעלמו של שני ראשון ושני מתכפרים, אלמא שאינו חייב על שניהם אלא חטאת אחד אעפ"י שנוודע על הראשון ע"ש בדבריו.

ונראה לי להסביר את הענין דהנה בריש כלל גדול דף ס"ט ע"ב: היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת. ומפרש רש"י חטאת אחת לכל שבת ואעפ"י שלא נודע לו בינתיים והעלם אחת הוא, אמרינן ימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק שאי אפשר שלא שמע בינתיים ע"כ. ובתוס' מקשה על רש"י מגמ' דף ע"א בקצר וטחן כגורגרת בזדון שבת ושגגת מלאכה קצירה גוררת קצירה וטחינה גוררת טחינה. פירוש ואינו חייב אלא חטאת אחת. ובשבת אחת איירי דבשתי שבתות היה חייב שתיים, רימים שבינתיים

הויין ידיעה לחלק, אלמא אעפ"י שנודע לו קודם קצירה אחרונה שאותו יום שבת הוא דהא בודוץ שבת קצר וטחן ואפילו הכי לא הויא ידיעה וחשיב העלם אחד כיון שלא נודע לו שחטא שהרי סבור שהמלאכה מותרת, וטעמא משום דכתיב "או הודע עליו חטאתו" שיהיה לו ידיעת חטא? ועוד הקשה ריב"ם דכגמ' מפקינן לה מקרא, ואי כדפירש בקונטרס שאי אפשר שלא נודע לו למה לן קרא. ומסקי התוס' דימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק דגזירת הכתוב הוא שתהא שמירה לכל שבת ושבת ע"ש ע"כ.

וברמב"ן ריש כלל גדול מתרץ את רש"י מקושית התוס' מקצר וטחן כגרוגרת בשגגת שבת וזדון מלאכה. וז"ל: "יל דל"ד, דבשלמא התם לא נודע לו חטאתו שהרי יש לו שגגת מלאכה, אבל הכא הרי נודע לו חטאתו שהרי לא היה לו אלא שגגת שבת והרי נודע לו שהוא שבת ונודע לו שהמלאכות אסורות בו ושהללו מלאכות הם ואעפ"י שלא נודע לו שחטא הוא שהרי אינו זכור שעשה בו מלאכה ע"כ. ועל הקושיא השניה של התוס' על רש"י דלמה לן קרא דכתיב שמירה אחת לכל שבת ושבת פשיטא הא איכא ימים שבינתיים הא נמי לאו קושיא היא דקמ"ל אעפ"י שלא נודע לו שחטא כיון שנודע לו שגגתו — כולה ידיעה היא ע"כ דבריו.

הנה יש לנו מחלוקת בין רש"י והתוס' מה דאמרינן ידיעה מחלקת אם בעינן ידיעת חטא, או דבעינן ידיעת השגגה שבשכיל זה בא העלמה וחטא, אף דלא הוי ידיעת חטא.

דהתוס' סברי דבעינן ידיעת חטא ובאופן אחר אינו מחלק, ורש"י סובר דידיעת השגגה מהני אף דלא הוי ידיעת חטא דשכח שעשה מלאכה. ויש להוסיף עוד בדברי רש"י דהרי התוס' בשבועות דף ד' כתבו דאם הפריש חטאתו קודם ידיעה לאו כלום הוא משום דכתיב או "הודע אליו חטאתו", דהידיעה הוא חלק בחיוב קרבן והוא גזירת הכתוב דכל זמן שלא ידע אין כאן חיוב קרבן. וסובר רש"י דכל זה רק כשאין ידיעה בהשגגה שבשכיל זה חטא, אבל אם יש ידיעה בהשגגה אף ששכח שעשה מלאכה כבר נתחייב בחטאת כיון שזה חסרון צדדי ששכח שעשה מלאכה. וכזה אם היה מפריש קרבן לפני שידע מה ששכח חל על זה דין חטאת כיון שידע מעצם השגגה.

ובזה אפשר להסביר את הרמב"ם שלא יסתור את עצמו מהל' ט' להל' י"א, שבהל' ט' פסק דידיעות מחלקות ובהל' י"א משמע שאינם מחלקות. דהו החילוק: דבהל' ט' דמיירי לענין חילוק ידיעות כתב: האוכל כזית חלב וכזית חלב בהעלם אחת, ובהל' י"א כתב: אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד. וכלח"מ הביא למהר"ם מטרני דס"ל להרמב"ם דאביי ורבא פליגי בשאכל ב' זיתי חלב מחתיכה אחת בהעלם אחת שכולה חדא שגגה היא, שלא ידע שאותה חתיכה היתה חלב ולא זכר שאכל ממנה אלא זית אחד. וחזר ואכל מאותה חתיכה כזית אחר

שלא ידע שהיתה זו חתיכה ראשונה שנודע לו שהיתה חלב והיינו בהעלמו של זית שני שעדיין לא זכר שאכל כזית ב'. ור"י וריש לקיש לא פליגי בהעלם כי האי אלא כגון שאכל כזית חלב מחתיכה אחת שלא נודע לו שהיתה חלב וחזר ואכל כזית אחר מחתיכה אחרת שלא ידע שהיתה חלב והיה הכל בהעלם אחת ע"ש בדבריו. ואינו מובן כל כך חילוקו בין חתיכה אחת לשתי חתיכות, אבל לפי סברת רש"י מוסבר הכל דבאכל שתי זיתים של חלב מחתיכה אחת ונודע לו על זית אחד שזו החתיכה חלב ולא זכר שאכל ממנה אלא זית אחד, הרי בעיקר השגגה של החתיכה היתה ידיעה שמקודם חשב שזה שומן ואח"כ נזכר שזה חלב אלא ששכח שאכל עוד זית, א"כ נקרא זה גם ידיעה לחייב קרבן על הזית השני, ולא שייך ידיעה לחלק כיון שיש כאן ידיעה על הזית השני והא דשכח שאכל עוד זית לזה אין שייכות לעיקר השגגה. אבל באכל זית אחד מחתיכה ואח"כ אכל זית שני מחתיכה אחרת הרי כאן שגגות מיוחדות וכיון שנודע על הראשון הרי יש כאן ידיעה הגורמת חיוב קרבן לחתיכה ראשונה אבל בהשגגה של חתיכה שניה לא היתה ידיעה כלל ולא נתחייב בקרבן רק על חתיכה ראשונה ולפיכך הוי ידיעה לחלק וזה כרוך בשיטת הרמב"ם.

ובזה מתורץ הרמב"ם בפרק ז' של הל' י' בההיא דקצר וטחן, שכתב: מי שקצר וטחן וכו' ונודע לו על הקצירה של שגגת שבת וזרזן מלאכה, קצירה גוררת קצירה טחינה גוררת טחינה וכו' וכיון שהקריב חטאת זו נתכפר לו על הכל וכשידעם אח"כ אינו צריך להביא חטאת אחרת וכו' ע"כ. ובנתודע לו לאחר כפרה הלא אמרינן בגמ' דכו"ע מודים דחייב שתיים ואם כן קשה למה כתב דכשהקריב חטאת זו נתכפרה לו על הכל, אעפ"י שעדיין לא נתודע לו על הכל, והא כתב וכשיודע אח"כ אינו צריך להביא חטאת אחרת מפורש דכשעת כפרה לא נתודע לו על הכל ומכל מקום נתכפר על הכל? ולפי דברינו מוסבר היטיב דכיון דבהידיעה הראשונה שנודע לו שגגת שבת ע"י זה לא נתחלק הקצירות, דהחידוש של גרירה פועל כאלו עשה הכל כשגגת שבת וזרזן מלאכה כמבואר בהרמב"ם, ובהידיעה של שגגת שבת וזרזן מלאכה נתחייבו כולם, כל הקצירות והטחינות, בקרבן, אלא דעל קצירה אחת כבר נודע לו שחטא ולא על אחרות אבל חיוב הקרבן חל כבר מומן ידיעה של שגגת שבת וזרזן מלאכות, ואח"כ כשנודע לו על אידך קצירה וטחינה דהיינו על שגגת המלאכה לא מהני לחלק כיון דהאידינא איכא כבר חיוב קרבן על כל המלאכות. ובהכי מבואר דברי הרמב"ם דאפילו נודע לו רק על הקצירה של שגגת שבת נתכפר לו על הכל. אלא שלכאורה קשה על דברינו מהרמב"ם פרק ט' מהל' שגגות הל' ו' שכתב וז"ל: וכן אם בעל חמש בעילות בהעלם אחד בשפתה אחת ונודע לו על אחת מהן והפריש אשמו ואח"כ נודע לו

על השניה — מפריש אשם אחר אעפ"י שבהעלם אחד היו כולן הואיל ולא נודע לו אלא אחר שהפריש נמצא כבועל אחר שהפריש, שדין השוגג והמזיד בשפחה אחד הוא עכ"ל. ולכאורה לפי דברינו הרי כאן שהיתה השגגה בחתיכה אחת, בהשפחה, ובהעלם אחת עשה כל הביאות ונודע לו על אחת שהיא שפחה ובשאר הביאות שכח שבעל, הרי בעצם השגגה היתה כבר ידיעה רק שידיעת חטא חסר בשאר הביאות, ולמה לא מהני הפרשה שהפריש על ביאה ראשונה גם לשאר הביאות כיון שנתחייב כבר קרבן, לפי דברינו לשיטת רבינו?

ונראה לי לומר פשוט דזה דאמרינן דלשיטת רבינו ולרש"י לא צריכים ידיעה שחטא רק ידיעה בהשגגה זה דוקא בחטאות, אבל בשפחה חרופה דמחויב להביא גם על מזיד, כזה אין השגגה גורמת חיוב קרבן וצריכים בזה ידיעת חטא, משום דהשגגה כאן אין זה חלק בחיוב קרבן דהרי מחייב על מזיד ג"כ. וכן מוכח מרש"י ותוס' שבת דף ע"ב וז"ל בד"ה בעל: וריש לקיש דסבר דידיעות לא מחלקות, הכא בשפחה חרופה אפילו ידיעות שבין ביאה לביאה אין מחלקות, אע"ג דגבי חלב מודה ריש לקיש דידיעות שבין אכילה לאכילה מחלקות, לא דמי דהתם בשגגה תלה רחמנא וידיעות מחלקות אשגגות, אבל בשפחה חרופה שמביא על זדון כשגגה אין הידיעה חשובה לחלק וכו' ע"כ. וא"כ רואים אנו שיש הבדל בין ידיעה של חטאות לידיעה של שפחה חרופה והבן. ובזה מתורץ מה שמקשה הלחם משנה על מה שמסיק הרמב"ם: שדין השוגג והמזיד בשפחה אחת היא, שאינו מוכן מה שייך זה לכל ההלכה? אבל לפי דברינו מוסבר כיון שכאן דין השוגג והמזיד אחת היא ולפיכך צריך כאן להיות ידיעת חטא ולא סגי בידיעת השגגה כיון שהשגגה אינו כאן חלק מחיוב קרבן.

אלא מה שקשה על דברינו הוא מהגמ' שבת דף ע"א והרמב"ם פרק ו' משגגות ה' י"א: אכל שני זית חלב בהעלם אחד ונודע לו על אחת מהן וחזר ואכל כזית אחר בהעלמו של שני וכו' הביא חטאת על האמצעי — שלשתן מתכפרין מפני שהראשון והשלישי בהעלמו של האמצעי, וכשיוודע לו על הראשון ועל השלישי אי"צ להביא חטאת.

ומפורש בגמ' (וכן ברמב"ם ועיין בכ"מ) דאפילו כבר נודע לו על הראשון, ואמאי הא כיון דבבחיכה וכידיעה ראשונה על כזית ראשון נתחייב כבר קרבן על השני. כיון דכאן בחתיכה אחת מיירי והיתה ידיעה בעיקר השגגה לכזית השני, וא"כ כמה מצטרף לכזית השלישי שאכל בהעלמו של שני כיון שלהשני כבר נקרא זה ידיעה לחייב קרבן ואם הפריש חל על זה דין קרבן, ויש ליישב ועדיין צ"ע.